บทความวิจัย

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี

BUDDHADHAMMA INTEGRATION TO ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF UTHAI THANI PROVINCE

อรพินทร์ พญาพิทักษ์สกุล[1*], **สุรพล สุยะพรหม**[1], **เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง**[1]
Orapin Phayapithaksakul[1*], Surapon Suyaprom[1], Kiettisak Suklueang[1]
*Corresponding Author E-mail: 6701104234@mcu.ac.th
Received August 2, 2026; Revised September 5, 2026; Accepted September 9, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. ศึกษาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี 3. นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ทำการวิจัยแบบผสานวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยประชากรคือ ประชากรในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี กำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 399 คน ตามสูตรของ Yamane ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นสูงถึง 0.964 และแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและได้รับกลับคืนครบ ร้อยละ 100 จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน และยืนยันผลด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.25) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ตามลำดับ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี พบว่า 1) การบริหารจัดการส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 2) หลักสัปปายะ 4 ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 และ 3. การบูร

[1] คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1] Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี พบว่า จังหวัดอุทัยธานีนำหลักสัปปายะ 4 เข้ามาบูรณาการในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี นอกจากนั้นยังบรูณาการกับหลักการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ นั้นให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบูรณาการ; หลักพุทธธรรม; การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

Abstract

The objective of this research papers were: 1. To study environmental management in Uthai Thani Province; 2. To study the factors affecting environmental management in Uthai Thani Province; and 3. To present the integration of Buddhist principles to promote environmental management in Uthai Thani Province. The research employed a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative methods. The population consisted of residents of Uthai Thani Province, with a sample size of 399 people determined using Yamane's formula. Eighteen key informants were selected. The research instruments included a questionnaire with a Cronbach's alpha coefficient of 0.964 and structured in-depth-interviews scripts tailored to the research objectives. Data were collected personally with a 100% return rate. The data were then analyzed using descriptive and inferential statistics, and the results were confirmed through focus group discussions.

The research findings revealed that: 1. By overall, environmental management in Uthai Thani Province was at a moderate level ($\overline{X}$ = 3.25). When considered by aspect, one aspect was at a high level, ranked in order of mean: sustainable natural resources and environment. Two aspects were at a moderate level: conservation and restoration of natural resources, and regarding energy efficiency, respectively. 2. Factors affecting environmental management in Uthai Thani Province was found that 1) Management significantly impacted environmental management in Uthai Thani Province at the 0.01 statistical level. 2) The Sappaya 4, Four Sappaya Principles, significantly impacted environmental management in Uthai Thani Province at the statistically significant levels at 0.01

and 0.05. 3. Integration of Buddhist principles for promoting environmental management in Uthai Thani Province was found that Uthai Thani Province integrated Sappaya 4 into the management of natural resources and the environment of the province. In addition, it was integrated with management principles to promote environmental management in Uthai Thani Province, comprising: sustainable natural resources and environment, conservation and restoration of natural resources, and energy efficiency, to achieve sustainable success.

Keywords: Buddhadhamma; Integration; Environmental Management

บทนำ

จังหวัดอุทัยธานี ได้มีวิธีดำเนินการ กระบวนการในการเก็บรวบรวมปัญหาและความต้องการของประชาชนและส่วนราชการ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาในจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ตลอดจนการประสานแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้ง 8 อำเภอ เพื่อรับทราบถึงปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะการพัฒนาในระดับพื้นที่ เพื่อใช้ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำไปใช้ประโยชน์ ในการวางแผนการพัฒนาจังหวัด ตลอดจนการลงพื้นที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดอุทัยธานี ผู้บริหารของจังหวัดอุทัยธานี หัวหน้า ส่วนราชการ ตามโครงการหน่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุข สร้างรอยยิ้มให้กับประชาชน ทั้งในระดับจังหวัด และระดับอำเภอ และการรวบรวมปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นพื้นที่ และการประชุมประชาคม และการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของประชาชน ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยสรุปประเด็นปัญหา และความต้องการเชิงพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี ดังนี้ 1) ปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค และน้ำเพื่อการเกษตร ในช่วงฤดูแล้ง ไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน 2) ปัญหาทางด้านภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย วาตภัย 3) ปัญหาสภาพทางสังคม และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การศึกษา บุคลากรและอุปกรณ์ทางการศึกษา ไม่เพียงพอ และงบประมาณในการพัฒนาทางการศึกษาในพื้นที่มีน้อย (การว่างงาน และแรงงานเคลื่อนย้ายไปพื้นที่อื่น, การแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่ ในกลุ่มเด็กเยาวชนทั้งใน และนอกสถานศึกษา การทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย ที่ทิ้งขยะในชุมชน, โรคติดต่อในคน และภาวะสุขภาพของคนในพื้นที่ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หนี้สินครัวเรือน และการบุกรุกพื้นที่ป่า) 4) แหล่งท่องเที่ยวมีความทรุดโทรม ขาดองค์ความรู้ ทักษะในการพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ที่เหมาะสมแก่สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว และ 5) ปัญหาหนี้สินภาคการเกษตรและเรื่องที่ดินทำกิน (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี, 2567)

ในส่วนของการดำเนินการตามกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคฯซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างบูรณาการ การมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ตอบสนองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความมั่นคง การบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม ยุทธศาสตร์ที่ 4 การป้องกัน ลดผลกระทบและปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพกลไกและองค์กรการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ จากข้อมูลผลการศึกษาจะเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่รับผิดชอบรวม 4 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร และอุทัยธานี (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2563)

จากผลการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี ระหว่าง พ.ศ. 2560-2565 ภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องของจังหวัดอุทัยธานี ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมได้ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติราชการประจำปี เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดตามประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ด้าน ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเกษตร ด้านสังคม และคุณภาพชีวิต และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาประเด็นการพัฒนาที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเป็นระบบบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งมีผลสัมฤทธิ์ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ คือไม่มีปัญหาสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน แต่ปัจจุบันจากความเจริญในด้านต่าง ๆ ประกอบกับสถานการณ์ภัยแล้ง ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ปัญหาการจัดการขยะ และปัญหาคุณภาพน้ำของแม่น้ำสะแกกรัง ที่เป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดที่ประสบกับปัญหาภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจังหวัดอุทัยธานีให้ความสำคัญกับการทำงานตามประเด็นการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเป็นระบบบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยการบริหารจัดการขยะ และคุณภาพน้ำของลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในการประเมินจังหวัดอุทัยธานี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 และ พ.ศ. 2563 ซึ่งพบว่าปัญหาและอุปสรรค คือ 1) ปัญหาภัยแล้ง ส่งผลอย่างมากต่อปริมาณน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง มีผลโดยตรงกับการดำเนินวิถีชีวิตชาวแพสะแกกรัง การเลี้ยงปลากระชัง และการท่องเที่ยวทางน้ำ 2) วิถีชุมชนบ้านบนแพบ้านริมน้ำที่ไม่สามารถจัดการควบคุมเรื่องสิ่งแวดล้อมการทิ้งขยะมูลฝอยปล่อยน้ำเสียได้อย่างเหมาะสม และ 3) การขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยทำให้มีการบุกรุกทำลายป่าเพื่อทำกิน และการล่าสัตว์ในเขตพื้นที่ป่า (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี, 2567)

สำหรับทิศทางจุดเน้นการวางแผนเชิงรุก (S-O Strategy) ประกอบด้วย 1) การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการสร้างคุณค่าจากต้นทางสู่ปลายทาง (Value Chain) ใน

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร เชิงวิถีชีวิต และเชิงสุขภาพ การดูแลพื้นที่ป่ากันชน (Buffer Zone) อย่างเป็นระบบเพื่อการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า 2) การสร้างชุมชนต้นแบบปลอดขยะ (Zero Waste)ในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ทิศทางจุดเน้นการวางแผนเชิงแก้ไข (W-O Strategy) ประกอบด้วย 1) ระบบบริหารจัดการน้ำเชิงบูรณาการครบวงจรอย่างมีส่วนร่วม 2) การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายเกษตรกร ทิศทางจุดเน้นการวางแผนเชิงป้องกัน (S-T Strategy) ประกอบด้วย 1) การพัฒนาทักษะชีวิตให้คนทุกช่วงวัย 2) การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการเข้ามาเฝ้าระวังความปลอดภัยในทรัพย์สินและการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ 3) การเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาลและนวัตกรรมภาครัฐ และ 4) การปรับปรุงฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐให้ทันสมัยอย่างเชื่อมโยงและวิเคราะห์แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในคุณภาพชีวิตและสังคมหรือ “สังคมอุทัยผาสุก” พร้อมกับนำเสนอให้กับทุกภาคส่วนให้รับทราบอย่างต่อเนื่อง ทิศทางจุดเน้นการวางแผนเชิงรับ (W-T Strategy) ประกอบด้วย 1) การสร้างกลไกเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ และความเป็น “สังคมอุทัยผาสุก” และ 2) การเฝ้าระวังคุณภาพน้ำในลำน้ำหลักของจังหวัดในแต่ละช่วงเวลา โดยเฉพาะในช่วงน้ำแล้ง อย่างมีส่วนร่วมกับ อปท. และภาคประชาชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีให้บรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการหรือวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนาของจังหวัดอุทัยธานี (ระยะ 5 ปี) “เมืองเกษตรปลอดภัยท่องเที่ยวเชิงนิเวศสุขใจสังคมอุทัยผาสุก” สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี, 2567) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ควบคู่กับการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยแนวคิดวงจรการบริหารจัดการคุณภาพของเดมิง หรือ PDCA (Deming Cycle) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) (Deming, 1986) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดเป้าหมายลงมือปฏิบัติ ติดตามประเมินผล และนำผลที่ได้มาปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การนำแนวคิด PDCA มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานีจึงมีความเหมาะสม เนื่องจากช่วยให้การดำเนินงานสามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางการจัดการที่สอดคล้องกับบริบท ปัญหา ศักยภาพ และทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ชุมชน และสถาบันทางศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม มีความต่อเนื่อง และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมมิได้ขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ค่านิยม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกนำ หลักสัปปายะ 4 ในพระพุทธศาสนามาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมและปัจจัยเกื้อกูลให้เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติกิจกรรม ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ ธรรมมัสสวนสัปปายะ และปุคคลสัปปายะ (วิ.จู. (ไทย)./7/315/130.) หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ทำให้การบริหารนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น รวมทั้งเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีอันเป็นการสร้างแรงผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีทางและวัฒนธรรมการสู่การบริหารจัดการที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สำหรับการดำเนินการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางวิจัยแบบบูรณาการ ซึ่งผสมผสานระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) กับเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยเน้นการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อเสริมสร้างและยืนยันผลลัพธ์ที่ได้จากข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลมุ่งเน้นไปที่ลักษณะเชิงพรรณนา ในรูปแบบการศึกษากลุ่มเดียว เพื่อเข้าใจสภาวะต่าง ๆ โดยไม่ใช้การทดลองในห้องปฏิบัติการ ซึ่งกำหนดกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงแหล่งข้อมูลสำคัญไว้ตามรายละเอียดดังนี้

1.1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชากรรายอำเภอของจังหวัดอุทัยธานี เดือนมกราคม พ.ศ. 2568 เป็นชาย 130,479 คน และเป็นหญิง 135,750 คน มีประชากรทั้งสิ้น 266,229 คน (กระทรวงมหาดไทย, 2568)

1.2) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) ซึ่งทำให้ได้จำนวนทั้งสิ้น 399 ตัวอย่าง

1.3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีจำนวนรวม 18 รูปหรือคน โดยประกอบด้วย ผู้บริหารจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 4 คน ผู้บริหารเกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม จำนวน 4 คน ตัวแทน

ประชาชน จำนวน 6 คน นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ 2 คน และนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนาอีก 2 รูปหรือคน

2. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามถูกออกแบบแบ่งเป็นสี่ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล 2) การจัดการบริหาร 3) หลักการสัปปายะ 4) และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุทัยธานี ผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามโดยใช้วิธีครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าเท่ากับ 0.964 ซึ่งบ่งชี้ถึงความแม่นยำและความเสถียรของเครื่องมือในการเก็บข้อมูล นอกจากนี้ แบบสอบถามยังเป็นโครงสร้างที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาอย่างชัดเจน

3. การเก็บข้อมูลทำโดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรในจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 399 ตัวอย่าง โดยใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบง่าย โดยวิธีบังเอิญ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงบรรยายควบคู่กับการทำวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในขั้นตอน โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อความสะดวกและแม่นยำ สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบรรยาย เพื่อยืนยันผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้จากข้อมูลหลักอีกครั้ง

ผลการวิจัย

1. การส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานีในภาพรวม

(n=399)

ที่	การส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี	ระดับการปฏิบัติ		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน	3.53	0.93	มาก
2	ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ	3.18	0.85	ปานกลาง
3	ด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ	3.11	0.91	ปานกลาง
	ภาพรวม	**3.25**	**0.79**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า การส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.25, S.D.= 0.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยั่งยืน ($\overline{X}$ =3.53) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ($\overline{X}$ =3.18) และด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$ =3.11) ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี พบผลการศึกษาดังนี้

สมมติฐานที่ 1 การบริหารจัดการ ประกอบด้วย ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติ ด้านการตรวจสอบตรวจสอบ ด้านการปรับปรุง อย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การบริหารจัดการส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี

การบริหารจัดการ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.863	.124		6.936**	.000
ด้านการวางแผน (Plan)	.314	.062	.312	5.040**	.000
ด้านการปรับปรุง (Act)	.258	.059	.285	4.364**	.000
ด้านการตรวจสอบ (Check)	.159	.059	.173	2.696**	.007

Multiple R= .714[c], R^2=.509, Adjusted R^2=.506, Std. Error = .554, F= 198.376, Sig=.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารจัดการส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามตัวแปรในสมการดังนี้คือ ด้านการวางแผน ด้านการปรับปรุง ด้านการตรวจสอบ สำหรับตัวแปรที่ไม่ส่งผลได้แก่ ด้านการปฏิบัติ ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .506 แสดงว่า การบริหารจัดการสามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ได้ร้อยละ 50.6 ซึ่งสามารถเขียนในรูปของสมการได้ดังนี้

$\hat{y}$ = .863+.314(Plan)+.258(Act)+.159(Check)

Z_Y = $.312Z_{Plan}$+$.285Z_{Act}$+$.173Z_{Check}$

สมมติฐานที่ 2 หลักสัปปายะ 4 ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม อาหารสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม ธรรมมัสสวนสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะกัน และปุคคลสัปปายะ บุคคลที่เหมาะสม อย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 หลักสัปปายะ 4 ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี

หลักสัปปายะ 4	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.522	.112		4.664**	.000
อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม (Dhamma1)	.256	.065	.253	3.922**	.000
อาหารสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม (Dhamma2)	.231	.067	.239	3.451**	.001
ธรรมมัสสวนสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม (Dhamma3)	.219	.058	.221	3.766**	.000
ปุคคลสัปปายะ บุคคลที่เหมาะสม (Dhamma4)	.137	.055	.139	2.504*	.013

Multiple R= .786[d], R^2=.618, Adjusted R^2=.614, Std. Error = .490, F= 207.513, Sig=.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01, *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า หลักสัปปายะ 4 ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ทั้ง 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยเรียงลำดับตามตัวแปรในสมการ ดังนี้คือ อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม อาหารสัปปายะ อาหารเหมาสม ธรรมมัสสวนสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม ปุคคลสัปปายะ บุคคลที่เหมาะสม ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .614 แสดงว่า หลักสัปปายะ 4 สามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ได้ร้อยละ 61.4 ซึ่งสามารถเขียนในรูปของสมการได้ดังนี้

$$\hat{y} = .522+.256(Dhamma1)+.231(Dhamma2)+.219(Dhamma3)+.137(Dhamma4)$$

$$Z_Y = .253Z_{Dhamma1}+.239Z_{Dhamma2}+.221Z_{Dhamma3}+.139Z_{Dhamma4}$$

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน : อนุรักษ์ป่า น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 2. ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ : สร้างความรู้ความร่วมมือ ฟื้นฟูป่า ระบบนิเวศ แหล่งน้ำ และพื้นที่สำคัญ 3. ด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ : ลดการใช้พลังงาน ส่งเสริมพลังงานสะอาด จัดการขยะ และพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียว

นำหลักธรรม ได้แก่ หลักสัปปายะ 4 เข้ามาบูรณาการ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1. อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม : พัฒนาพื้นที่สะอาด ปลอดภัย มีพื้นที่สีเขียว สุขาภิบาลดี และลดมลพิษ 2. อาหารสัปปายะ อาหารเหมาะสม : ส่งเสริมการบริโภคอย่างยั่งยืน อาหารปลอดภัย อาชีพสีเขียว และลดขยะอาหาร 3. ธรรมมัสสวนสัปปายะ การพูดคุยเหมาะสม : ส่งเสริมการเรียนรู้ การสื่อสารสร้างสรรค์ ธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วม 4. ปุคคลสัปปายะ บุคคลเหมาะสม : สร้างเครือข่ายประชาชน จิตอาสา ผู้นำชุมชน และความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้นในการวิจัยครั้งนี้ยังนำหลักธรรมมาบูรณาการกับการบริหารจัดการอีก เพื่อทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ประสบความสำเร็จ มากขึ้นอีกด้วย ได้แก่ 1. ด้านการวางแผน : วางแผนสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ กำหนดเป้าหมาย อนุรักษ์ทรัพยากร จัดการมลพิษ ขยะ และพลังงานสะอาดตามหลักธรรมาภิบาล 2. ด้านการปฏิบัติ : ดำเนินงานตามแผน จัดสรรทรัพยากร จัดการขยะ ฟื้นฟูป่าและระบบนิเวศ พร้อมควบคุมมลพิษ 3. ด้านการตรวจสอบ : ติดตามประเมินผล ควบคุมการใช้งบประมาณ เฝ้าระวังมลพิษ และส่งเสริมความร่วมมือจากประชาชน 4. ด้านการปรับปรุง : พัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงระบบงาน ใช้เทคโนโลยีและข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.25) จากการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน พบว่ามีด้านหนึ่งที่อยู่ในระดับสูงสุด โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย ดังนี้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน โดยการอนุรักษ์ป่าน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างความรู้ ความร่วมมือ ฟื้นฟูป่า ระบบนิเวศ แหล่งน้ำ และพื้นที่สำคัญ และด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยลดการใช้พลังงาน ส่งเสริมพลังงานสะอาด จัดการขยะ และพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียว สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชินวัฒน์ จกฺกวโร (กุยรัมย์) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระประปรมินหาภูมิพลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีวิธีการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากมาย เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ เป็นต้น ด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีสภาพดีอยู่แล้วให้คงสภาพอยู่อย่างเดิม การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่มีสภาพเสื่อมโทรมเป็นปัญหาหรือสร้างมลภาวะแก่มนุษย์ สัตว์ และพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ

เป็นต้น ให้มีสภาพที่ฟื้นตัวดีขึ้นจนมีสภาพเป็นปกติดังเดิม และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่ยังขาดแคลนหรือมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของ ประชาชนและในการพัฒนาประเทศชาติในบริบทต่าง ๆ ให้เกิดมีขึ้นมา โดยทรงอาศัยศาสตร์พระราชาที่เป็นพระราชประสบการณ์จากการศึกษาศิลปวิทยาการ การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ และพระอัจฉริยภาพที่ทรงมีมาด้วยพระบุญญาธิการ จึงเกิดเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นที่สนใจและยกย่องเชิดชูพระเกียรติจากปัญญาชนทั่วโลก

2. การบริหารจัดการส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามตัวแปรในสมการ ดังนี้คือ ด้านการวางแผน ด้านการปรับปรุง ด้านการตรวจสอบ สำหรับตัวแปรที่ไม่ส่งผลได้แก่ ด้านการปฏิบัติ ผลการวิเคราะห์มีสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .506 แสดงว่า การบริหารจัดการสามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ได้ร้อยละ 50.6 สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันเพ็ญ วัฒนกูล (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการบริหารงบประมาณด้านการศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มเขตกรุงธนใต้” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารจัดการ (PDCA) ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงบประมาณด้านการศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มเขตกรุงธนใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.03 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้คือ การปฏิบัติตามแผน การปรับปรุงแก้ไข การตรวจสอบ การวางแผน และสามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารงบประมาณ ได้ร้อยละ 54.0 (Adjusted R^2 =.540)

หลักสัปปายะ 4 ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ทั้ง 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยเรียงลำดับตามตัวแปรในสมการ ดังนี้คือ อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม อาหารสัปปายะ อาหารเหมาสม ธรรมมัสสวนสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม ปุคคลสัปปายะ บุคคลที่เหมาะสม ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .614 แสดงว่า หลักสัปปายะ 4 สามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี ได้ร้อยละ 61.4 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาธีรวัฒน์ เสสปุญโญ (สันยศติทัศน์) (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย” ผลการศึกษา พบว่า การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย ด้านอาวาสสัปปายะ จัดบริเวณวัดให้มีความสะอาดแสงสว่าง ด้านโคจรสัปปายะ มีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางให้เหมาะสมสะดวก ด้านภัสสสัปปายะ จัดบุคลากรเข้ามาประสานกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อช่วยดูแลและสนับสนุนต้อนรับนักท่องเที่ยว ด้านปุคคลสัปปายะ สนับสนุนบุคลากรให้เพียงพอต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว ด้านโภชนสัปปายะ มีการจัดทำกิจกรรมส่งเสริม

วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น ด้านอุตุสัปปายะ พัฒนาวัดให้มีอากาศที่เหมาะสมตามฤดูกาล ด้านอิริยาปถสัปปายะ สนับสนุนการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับกิจกรรมของชุมชน

3. การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ 1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน : อนุรักษ์ป่า น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 2. ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ : สร้างความรู้ ความร่วมมือฟื้นฟูป่า ระบบนิเวศ แหล่งน้ำ และพื้นที่สำคัญ 3. ด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ : ลดการใช้พลังงาน ส่งเสริมพลังงานสะอาด จัดการขยะ และพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียว นำหลักธรรม ได้แก่ หลักสัปปายะ 4 เข้ามาบูรณาการ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1. อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม : พัฒนาพื้นที่สะอาด ปลอดภัย มีพื้นที่สีเขียว สุขาภิบาลดี และลดมลพิษ 2. อาหารสัปปายะ อาหารเหมาะสม : ส่งเสริมการบริโภคอย่างยั่งยืน อาหารปลอดภัย อาชีพสีเขียว และลดขยะอาหาร 3. ธรรมมัสสวนสัปปายะ การพูดคุยเหมาะสม : ส่งเสริมการเรียนรู้ การสื่อสารสร้างสรรค์ ธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วม 4. ปุคคลสัปปายะ บุคคลเหมาะสม : สร้างเครือข่ายประชาชน จิตอาสา ผู้นำชุมชน และความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นในการวิจัยครั้งนี้ยังนำหลักธรรมมาบูรณาการกับการบริหารจัดการอีก เพื่อทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ประสบความสำเร็จ มากขึ้นอีกด้วย ได้แก่ 1. ด้านการวางแผน : วางแผนสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ กำหนดเป้าหมาย อนุรักษ์ทรัพยากร จัดการมลพิษ ขยะ และพลังงานสะอาดตามหลักธรรมาภิบาล 2. ด้านการปฏิบัติ : ดำเนินงานตามแผน จัดสรรทรัพยากร จัดการขยะ ฟื้นฟูป่าและระบบนิเวศ พร้อมควบคุมมลพิษ 3. ด้านการตรวจสอบ : ติดตามประเมินผล ควบคุมการใช้งบประมาณ เฝ้าระวังมลพิษ และส่งเสริมความร่วมมือจากประชาชน 4. ด้านการปรับปรุง : พัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงระบบงาน ใช้เทคโนโลยีและข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของภัคชุดา พูนสุวรรณ (2566) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า การเชื่อมโยงผลประโยชน์การท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยส่งเสริมและกระตุ้นการอนุรักษ์สืบทอดทรัพยากรทางธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืน ส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยวในเชิงเศรษฐกิจชุมชนรวมถึงส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยประยุกต์หัวใจกลยุทธ์การท่องเที่ยว เพื่อนำสู่การท่องเที่ยวชุมชนเชิงบูรณาการ คือ อาวาสสัปปายะ : สถานที่โดนใจสภาพแวดล้อมดี อาหารสัปปายะ : อาหารอร่อยถูกใจสุขกายสบายใจ ธรรมสัปปายะ : การพูดคุยอย่างใส่ใจ สื่อสารอย่างถูกต้อง ปุคคลสัปปายะ : ผู้คนเป็นมิตร เต็มใจให้บริการ และมีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 4 ด้าน เป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลาให้ประสบความสำเร็จ

คือ การกำหนดวิธีการบริหารจัดการการบริหารงานบุคคล การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ และการจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย อรพินทร์ พญาพิทักษ์สกุล

จากภาพดังกล่าวสามารถอธิบายองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย ได้ดังนี้

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี พบว่า จังหวัดอุทัยธานีนำหลักสัปปายะ 4 เข้ามาบูรณาการในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งประกอบด้วย 1. อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม : พัฒนาพื้นที่สะอาด ปลอดภัย มีพื้นที่สีเขียว สุขาภิบาลดี และลดมลพิษ 2. อาหารสัปปายะ อาหารเหมาะสม : ส่งเสริมการบริโภคอย่างยั่งยืน อาหารปลอดภัย อาชีพสีเขียว และลดขยะอาหาร 3. ธรรมมัสสวนสัปปายะ การพูดคุยเหมาะสม : ส่งเสริมการเรียนรู้ การสื่อสารสร้างสรรค์ ธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วม 4. บุคคลสัปปายะ บุคคลเหมาะสม : สร้างเครือข่ายประชาชน จิตอาสา ผู้นำชุมชน และความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นยังบูรณาการกับหลักการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของจังหวัด

อุทัยธานี ประกอบด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และด้านการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ นั้นให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จังหวัดอุทัยธานีควรส่งเสริมและพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเน้นการยกระดับกระบวนการวางแผน การดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบ และการปรับปรุงพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การบริหารจัดการสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายและเกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการเสริมสร้างกลไกด้านการตรวจสอบและการปรับปรุง ซึ่งมีระดับต่ำกว่าด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. จังหวัดอุทัยธานีควรส่งเสริมการพัฒนาสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนตามหลักสัปปายะ 4 ให้มีความเหมาะสมและเอื้อต่อการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านธรรมมัสสวนสัปปายะและอาหารสัปปายะ ซึ่งมีระดับต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ผ่านการส่งเสริมกิจกรรมการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เหมาะสม และการจัดเตรียมปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่เกื้อกูลและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จังหวัดอุทัยธานีควรจัดทำแผนการดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน รวมทั้งประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมก่อนดำเนินโครงการต่าง ๆ

2. จังหวัดอุทัยธานีควรจัดสรรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมการนำแผนไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจัดกิจกรรมสร้างความรู้แก่ประชาชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และแพลตฟอร์มการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่

2. ควรศึกษารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจหมุนเวียน และการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อสร้างแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). *แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 พ.ศ. 2562–2565 (กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร อุทัยธานี)" ฉบับทบทวน*. นครสวรรค์: สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 4 นครสวรรค์.

กระทรวงมหาดไทย. (2568). *กรมการปกครอง (อุทัยธานี 2568)*, สืบค้น 15 กันยายน 2568, จาก: https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData.

พระมหาชินวัฒน์ จกฺกวโร (กุยรัมย์). (2561). *การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระประปรมินหาภูมิพลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธธรรม* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธีรวัฒน์ เสสปุญโญ (สันยศติทัศน์). (2564). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภัคชุดา พูนสุวรรณ. (2566). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วันเพ็ญ วัฒนกูล. (2566). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการบริหารงบประมาณด้านการศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มเขตกรุงธนใต้* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี. (2567). *แผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570).* อุทัยธานี: สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานี.

Deming, W. Edwards. (1986). *Out of the Crisis*. Cambridge, Mass: MIT, Center for Advanced Educational Services.

Yamane, T. (1973). *Statistic: An Introductory Analysis* (3rd ed). New York: Harper and Row.